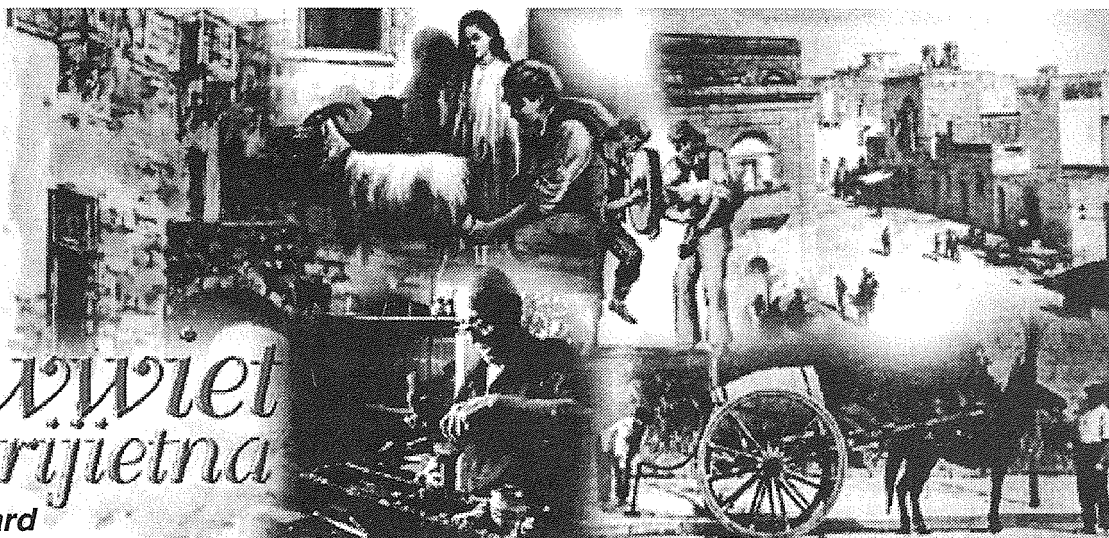

*drawwriet
missirijietna*

Anton F. Attard

IL-KARNIVAL F'GHAWDEX

Il-festi tal-Karnival dari kellhom importanza kbira fil-kalendarju Ghawdexi. Infatti t-thejjija ghal din il-festa kienet tibda minn żewġt iħdud qabel, maghrufa bhala l-Ewwel Hadd tal-Karnival u t-Tieni Hadd tal-Karnival. Fit-Tielet Hadd kien jahbat il-Karnival proprju, il-festa tant mistennija u popolari. Hawnhekk ma rridux ninsew li dari l-hajja f'Ghawdex kienet wahda verament monotona minhabba li l-avvenimenti ta' matul is-sena kienu ftit, ix-xogħol tar-raba' kien iebes u r-Randan kien żmien verament rigoruż b'sawm u astinenza kważi l-jiem kollha sa Sibt il-Ghid. Difatti, il-kelma karnival ġejja minn żewġ kelmiet bil-Latin: *carne* u *levarium*, li jfissru t-tneħħija tal-laħam, għaliex matul ir-Randan ma kienx jiswa laħam u lanqas ma

kien hawn dari fejn wiehed jerfa' l-laħam billi ma kienx hawn il-kumdità tal-figiraturi bħalma nsibu illum.

F'Ghawdex il-Karnival aktarx li kien dahal ma' dak ta' Malta. Sa ftit ilu kienu jahsbu li dan id-divertiment dahal fi żmien il-Kavaleri. Imma illum nafu, minn dokumenti antiki li nstabu mill-istudjużi ta' l-istorja, li l-festi tal-Karnival kienu jġu oċelebrati ferm qabel il-miġja tal-Kavaleri; tant hu hekk li l-morda ta' l-Isptar ta' Santu Spirtu f'Malta fil-Karnival kienu jagħtuhom ikla speċjali.

Il-Hamis ta' qabel Hadd il-Karnival jissejjah Giovedì Grass. Nistgħu nġhidu li dari l-Karnival Ghawdexi kien jibda f'dan il-jum. Il-Giovedì Grass kien jissejjah ukoll "Il-Ġifa" għaliex f'dan il-jum kien isir

čajt bhal dak ta' l-ewwel ta' April. L-ispirtu tal-karnival jibda diehel ġmielu ghaliex f'dan il-jum kien ikun hemm minn jissogra johroġ liebes ta' maskarat, ghalkemm dan ma kienx permess mil-liġi. Il-briju bit-tahbit tal-landi u t-tnabar lanqas ma kien jonqos.

Il-jum tal-Giovedì Grass f'Ghawdex kien maghruf ukoll għall-ikla tradizzjonali li kienet issir fost il-familji. L-ikla aktarx kienet tkun xi haġa msajra l-forn. Issa dari n-nies ma kellhomx il-forn tagħhom jahdem bil-gass jew bl-elettriku bħalma għandna llum. It-tisjir kien isir fil-fran tal-hobż li Ghawdex tista' tgħid kien mimli bihom, l-aktar fir-Rabat u fl-irhula l-kbar. Allura dak in-nhar il-fran kienu jahdmu u jahmu kemm-il darba bin-nies ġejjin u sejr in-bl-ikel verament ifuh b'riha li taqsamlek qalbek. U waqt l-ikla, arah kulhadd jithaddet fuq x'bi hsiebu jilbes għall-karnival u x'bi hsiebu jivvinta biex ikun kemm jista' jkun originali u jdahhak in-nies l-izjed bla ma jintgħaraf.

Mill-Giovedì Grass ngħaddu għal Sibt il-Karnival, jum importanti hafna fil-festi tal-Karnival f'Ghawdex ta' dari. Sibt il-Karnival dari kien famuż ghaliex fih kienu jsiru hafna tiġijiet. Hawnhekk ma rridux ninsew li wara l-Karnival jiġi r-Randan u dari hadd ma kien jista' jagħmel żwiġijiet solenni f'dan iż-żmien ta' penitenza. Allura t-tiġijiet kienu jsiru f'dan l-aħħar Sibt qabel Ras ir-Randan. U d-drawwa tant kienet qabdet li hafna kienu jhallu proprju għal dan il-jum biex jiċċelebraw it-tieġ tagħhom. Xi drabi kien ukoll jinżamm patt bejn l-agħrajjes li t-tieġ tagħhom għandu jsir f'dan il-jum hekk maghruf għat-tiġijiet.

Hawnhekk nixtiequ nfakkru li t-tiġijiet ta' dari ma kinux bhal tal-lum. Dawn kienu jsiru fil-ghodu ghaliex tieġ fil-ghaxija ma kinux jafu x'inhu. Ir-riċeviment ta' wara t-tieġ, li kien mqassam b'mod differenti minn dak ta' llum, kien isir fid-dar tal-gharusa. Infatti kien isir arrangament biex jinkrew sigġijiet minn xi knisja u d-dar tiġi mzejna għall-okkażjoni. Wara r-rabta, li ssir fil-knisja, il-haddara, jiġifieri l-mistednin tat-tieġ, kienu jingabru fid-dar tal-gharusa fejn jiehdu r-rigali magħhom.

Ir-riċeviment kien jibda b'kikkra kokodina u jkompli wara bil-helu bħal biskuttini, bankonċini, frott tal-helu, perlini, pasti u panedispanja u xorb bħar-rozolin, likuri ta' kuluri differenti fosthom krema tal-menta - lewn aħdar, xorb it-tut - lewn id-demmm, inbid helu, u brandy u whisky għall-irġiel. Biż-żmien kien dahal ukoll il-ġelat.

Biex iferrhu lill-mistednin għall-okkażjoni kienu jġibu l-Orkestra tad-Dudi ta' Santa Luċija, imsejha hekk għar-raġel li waqqafha. Din l-orkestra kienet tikkonsisti minn tliet vjoli u kuntrabaxx. Dawn tad-Dudi kienu jduru ma' Ghawdex kollu jdoqqu arji Maltin u Ghawdxin antiki mhux biss fit-tiġijiet, imma f'kull okkażjoni soċjali oħra ta' dawk iż-żminijiet.

Certament, it-tiġijiet f'Sibt il-Karnival kienu jiehdu

dehra verament ferrehija l-aktar meta qabel ma jtilqu għal Qamar il-Għasel, l-agħrajjes kienet tinxthet fuqhom xita ta' ross, bix-xewqa li jkollhom hafna u hafna wlied, ghaliex ir-ross li jintefa' fuq l-agħrajjes ma jfisser xejn hlief il-fertilità, l-awgurju li jkomplu l-amar ta' Alla u joktru u jizdiedu.

F'Malta Kumittiva kienet tffisser grupp ta' daqqaqa u zeffienna li jduru jiddevertu mat-toroq, imma f'Ghawdex il-Kumittiva tffisser żifna folkloristika organizzata, tixbah il-Maltija. Kienet żifna li proprjament tikkonsisti minn diversi żifniet: il-kollura, is-salib, il-mina, l-Ingliża, il-Franċiża, kannizzata, il-parata u żifniet oħra madwar arblu b'hafna ġagarelli kkuluriti li fil-quċcata tiegħu jkun hemm qoffa żghira tawwalija. Fl-aħħar daqsxejn ta' tifla tiġi merfugħa fil-gholi miż-zeffienna tal-Kumittiva. Kienu jdawruha, jiġifieri jiżfnuha, fil-pjazez u l-wesgħat kollha tar-rahall u tar-Rabat. Iż-żfin kien ikun akkumpanjat mid-daqqa ta' l-argunett, iż-żafafa jew rabbaba, it-trianglu u t-tambur. Dari l-kumittiva kienet tinsab fl-irhula ta' San Lawrenz, ta' Kerċem u tax-Xaġhra.

Wara Sibt il-Karnival jiġi Hadd il-Karnival, l-ewwel wiehed mit-tlett ijiem folkloristiċi. Maskarati kulfejn thares, bejjiġeja tal-helu: perlini, kosbor u helu taż-żambur u ghors shih ir-Rabat fl-inhawwi tat-Tokk u ta' Pjazza Savina. U hawnhekk ma nistgħux ma nsemmux it-tifkira ta' wiehed Ghawdxin li tant kien ihobb il-karnival: Felic is-Suffarell. Dan Felic kien jaf idoqq it-tambur mhux biss bil-pala ta' idejh, imma wkoll b'saqajh, b'rasu u b'imniehru fost iċ-ċapċip li jtarrax tan-nies li kienu jarawh. Għalih il-Karnival kienet l-aqwa festa tas-sena. Mieghu nistgħu nsemmu lil Fredu Spiteri ta' l-Everist li wahdu kien jagħmel Karnival bil-praspar u bit-taqbil tiegħu matul it-tlett ijiem tal-Karnival. Il-Karnival ta' bil-lejl kien xi haġa speċjali għal Ghawdex meta mat-toroq tagħna ma kontx tilmah hlief figuri strambi lebsin kull xorta ta' lbies li jdahhak jew li jbezza': xjaten, torok, fatati lebsin l-abjad: dawk tal-lizar b'xi buzzieqa fuq rashom, jew bil-qanpiena, inkella bil-fanal u bi xkupa minn taht li meta jfettlilhom igholluha 'l fuq u lizar iehor jitla' 'l fuq u hekk il-figura umana tidher bil-wisq itwal milli fil-fatt tkun. It-toroq u l-hwienet kienu jidwu bil-briju li jaf johloq ir-Re ta' Karnival liebes il-kostum, bil-kuruna f'rasu, u jdoqq iż-żafafa, strument tradizzjonali tal-Ghawdxin.

Fis-sena 1952 il-Karnival beda jiġi organizzat b'kumitat apposta magħmul minn Pawlu Portelli tal-Lingi bhala President, Koli Apap bhala Segretarju u Ġużè Aquilina u xi nies oħra bhala membri. L-isfilita issir ir-Rabat u fil-bidu l-premjijiet kienu jingabru mill-membri tal-Kumitat stess. Wara beda jagħti l-ghajnuna tiegħu l-Gvern. Il-Karnival ta' Ghawdex kien ha xejra oħra u minn dak in-nhar baqa' jizviluppa kif narawh illum, ghalkemm l-aspetti tradizzjonali, b'xorti hażina, naqsu hafna.